

בית הקברות.

אבל אם לא הוכשר על ידי מי הנהר, הוא לא מקבל טומאה.

אלא לדידך, רבי שמעון בן לקיש, דאמרת, שסבור אתה שהאם והעובר חד גופא הוא, הא, הרי כבר איתכשר, הוכשר העובר לקבל טומאה בדמא דאמיה, על ידי דם אמו שיצא בשחיטה, ושטף את בית השחיטה. ועל ידי כך הוכשר גם העובר לקבל טומאה, שהרי הוא נידון כגוף אחד עם אמו. ואם כן, די לו בהכשר זה, ומדוע צריך לשטיפת מי הנהר?

ומתרץ ריש לקיש: מימרא זו שעבר בנהר, מדובר בה באופן שהבן פקועה יצא בשחיטה יבישתא. בשחיטה יבישה, שלא היה בה יציאת דם. ולכן לא הוכשרו האם והעובר לקבל טומאה.

ודלא כרבי שמעון, שהובא לעיל, הסובר ששחיטה מכשירה לקבלת טומאה, ולא הדם.

ודנה הגמרא: מאן תנא, מיהו התנא ששנה את הברייתא האומרת שאם עבר העובר בנהר, הוכשר לקבל טומאה, הלך לבית הקברות — נטמא, שנטמא העובר בטומאת אוכלין, אף שחי הוא, ולכאורה אינו "אוכל" ממש?

אמר רבי יוחנן: רבי יוסי הגלילי היא!

דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, משום רבי יוסי הגלילי: בן פקועה אפילו אם הוא חי, הריהו מטמא טומאת אוכלים, וצריך הכשר על ידי משקה כדי לקבל טומאה. (293) ומשמע, שהעובר והאם שני גופים הם, ואין העובר מוכשר לקבל טומאה על ידי דם שחיטת אמו.

וחכמים אומרים: אינו מטמא טומאת אוכלין, מפני שהוא חי. וכל שהוא חי — אינו מטמא טומאת אוכלין. (294)

אינו ראוי לאכילה?

ועיין שם שחידש וביאר, דהא דשחיטה בעלמא כלומר בבהמה רגילה מחילה שם "אוכל" על הבשר השחוט, אין זה משום היתר האכילה החל על ידי השחיטה. אלא עצם השחיטה עושה את הבשר למאכל. דקודם לכן היה בהמה, ועכשיו זהו מאכל בשר. ואם כן, הוא הדין לענין בן פקועה. דעצם היותו בן פקועה הנידון כשחוט, נחשב כאוכל. ולענין חידושו של רבינו ישעיה שיש לנוחורו בסימנים, הרי שאף על פי שמעכתב נחירה זו את היתר האכילה, מכל מקום, אין בכך כדי למנוע חלות שם "אוכלין", שהרי נידון כבר כשחוט.

294. ביסוד הדין שאין חי מקבל טומאת אוכלין, דן הקהילות יעקב [טהרות סימן מ' אם

טופח עליה וכו'. וברש"י שם דקדק במה שנקט זבחי שלמים, דהעור והבשר הוא ממון בעלים. ואין הכשר אלא לרצון בעלים. ולפי זה משמע ששאר קדשים שאינם ממון בעלים, אין הכשר מים מועיל בהם. ואילו ברמב"ם הנ"ל נקט בפשטות פרת קדשים. ועיין קצות החושן ריש סימן ת"ו ובס' המפתח על הנ"ל].

293. ה"נאות יעקב" [סימן יא ב] הקשה מכאן על שיטת רבינו ישעיה [הובאה בשיטה מקובצת בבא קמא מא א] שאף על פי שבן פקועה נחשב כשחוט, מכל מקום, צריך נחירה בסימנים [כלומר, שצריך להורגו במקום סימני השחיטה]. כדי להתירו באכילה. ועל דברים אלו קשה, מדוע לרבי יוסי הגלילי בן פקועה מטמא מחיים טומאת אוכלין. והרי כל זמן שלא ניחרו סימניו

עתה, שבן פקועה מטמא טומאת אוכלין.

ובית שמאי אמרו זאת במשנה דלהלן:

דתנן במסכת עוקצין: **דגים**, שהוציאו אותם מהמים, **מאימתי** הם **מקבלין טומאה** [טומאת אוכלים, אם נגעו בדבר טמא], שהרי בעודם חיים במים הם אינם מקבלים טומאה?

בית שמאי אומרים: **משיצודו** מהמים, (295) מיד הם מקבלים טומאה על אף שהם עדיין חיים. כי היות והם אינם טעונים שחיטה, הרי הם כמתים מיד כשניצודו.

ובית הלל אומרים: **משימותו**.

ומשמיענו רבי יוחנן בדבר זה, שאף על פי שלחכמים במשנתנו בן ט' חי מותר באכילה, מכל מקום, הוא אינו נטמא בטומאת אוכלים לדבריהם, אלא רק לדעת רבי יוסי הגלילי.

כי חכמים החולקים על רבי יוסי כאן, אף אם הם סוברים כדברי חכמים שבמשנתנו שהעובר מותר באכילה, בכל זאת הוא אינו נטמא ואינו מטמא, כי אין טומאה בבעלי חיים בחייהם.

ובדבר זה, **אזדא** הולך **רבי יוחנן לטעמיה** לשיטתו [ולהלן נבאר במה הולך רבי יוחנן לשיטתו]. **דאמר רבי יוחנן: רבי יוסי הגלילי, ובית שמאי — אמרו דבר אחד:**

רבי יוסי הגלילי, הא דאמרן, מה ששינו

שראוי באכילה, לדעת רבנן אינו מקבל טומאה. ואם כן, על כרחך שמשום שחי הוא — אף שראוי לאכילה — אין בו טומאה.

ובחידושי הגרי"ז [זבחים טז א] מבאר לפי זה הטעם שלא מועילה חיבת הקודש לטמא בהמת קדשים בחייה. דהיינו, משום שישנו דין מיוחד על בעל חים שאינו מקבל טומאה [ולא משום שאינו "אוכל"]. ולענין זה, אף חיבת הקודש לא מועילה ואין בו הכשר לקבל טומאה.

295. התפארת ישראל [עוקצין ג ה] מפרש ש"משיצודו" היינו שיוציאם מן המים לגמרי. אבל אם צדם ועודם במים וממשיכין לחיות כמות שהם, אין זה מועיל ואינם מקבלים טומאה.

הקרן אורה [סוף המסכת] תמה לפי דברים אלו, מהו הדמיון בין בית שמאי לרבי יוסי הגלילי. הרי לבית שמאי דגים מקבלים טומאה משעה שעומדים הם למות. ומשום כך מקבלים טומאה. מה שאין כאן בבן פקועה, שאינו עומד

הוא משום שבעל חיים אינו נחשב אוכל, או שזהו דין המיוחד לבעל חי כשהוא בחייו שאינו מקבל טומאה אפילו יש בו שם "אוכל".

והוכיח מדברי התוספות לקמן [קכא ב] ד"ה אביי על דברי אביי בגמרא שם שבהמה ששחט בה שני סימנים ועדיין היא מפרכסת, הרובעה חייב ומטמאה טומאת אוכלין. וביארו התוספות, שהרובעה חייב משום שסוף סוף היא בחיים לכל דבר. אולם מטמאת טומאת אוכלין הואיל ושחוטה היא וראויה לאכילה.

מבואר, שאף על פי שיש בה חיים, מכל מקום, מטמאת. ומוכח שהטעם שאין טומאה מחיים הוא משום שאינה "אוכל" אך אם היא "אוכל" כגון זו המפרכסת, יש בה טומאה זו.

מאידך, בתוס' לקמן [קכח א] ד"ה בהמה, מוכח שהטעם שאינו מקבל טומאה הוא משום שחי הוא. שכתב שם לבאר שטעם הדין שאין בהמה נעשית "יד" לאבר המדולדל שבה "להעביר" אליו טומאה הוא משום שבעל חיים מופקע מתורת אוכל. שהרי אפילו בן פקועה

רבי עקיבא אומר: משעה שאין הדגים יכולין לחיות מחוץ למים.

שואלת הגמרא: מאי בינייהו, בין שיטת בית הלל לרבי עקיבא, (296) הרי בפשטות דעת שניהם היא שמשעה שהדגים מפסיקים לחיות, ראויים לקבל טומאה?

אמר רבי יוחנן: דג מקרטע, המפרפר בין חיים למוות, וכגון שהמקום שבין סנפיריו יבש לחלוטין כסלע, (297) ובאופן זה כבר לא נחשב כחי, (298) איכא בינייהו, בין בית הלל לרבי עקיבא. שלבית הלל נחשב חי שהרי עדיין לא מת לגמרי. ולרבי עקיבא נחשב כמת, כי כיון שיבש, שוב לא יחיה.

ובענין זה אמרה הגמרא שרבי יוחנן, הסובר שדעת בית שמאי היא כדעת רבי יוסי הגלילי, לשיטתו הולך. וכמו שנתבאר לעיל, שלפי רבי יוחנן, סובר רבי יוסי הגלילי כחכמים שבמשנתנו. דהיינו, משום שלדעתו, דברי חכמים החולקים על רבי יוסי הגלילי וסוברים שבן פקועה אינו מטמא טומאת אוכלין, אין זה משום שסוברים שבן פקועה בן ט' אסור באכילה בלא שחיטה וכדברי רבי מאיר במשנה. לפי שאם כן, לא היו חולקים בדגים שהם ודאי מותרים באכילה, והיו יכולים בית שמאי אף בזה לסבור כמותם. אלא טעם דברי חכמים הוא, משום שבעלי חיים אינם מקבלים טומאה. ומשום כך לא יכולים בית שמאי לסבור כמותם, אלא כרבי יוסי הגלילי. (299)

למות, ומחמת מה יקבל טומאה!?

296. כך משמע לפי פשוטם של דברים, שהשאלה היא מה בין רבי עקיבא ובית הלל. והשאלה היא מה בין "משימותו" ל"משאין יכולים לחיות".

אולם התוספות דוחים אפשרות זו. שהרי מחלוקת בית הלל ורבי עקיבא מפורשת היא. שלבית הלל דוקא משימותו, ואילו לרבי עקיבא משמע שעודם בחיים.

לכן מבארים התוספות, שהשאלה היא מה בין בית שמאי לרבי עקיבא, לפי שלדעת שניהם הדגים כבר מטמאים מחיים. והשאלה היא, מאיזה שלב בחייהם מטמאים. ומיישבת הגמרא: מקרטע, היינו קופץ ומדלג בחוזק לאחר שניצוד. לבית שמאי הוא טמא היות וכבר ניצוד, ולרבי עקיבא הוא טהור היות ואם יורקנו למים לחופשי, יכול הוא לחיות.

ועיין בהרחבה בחברותא למסכת עוקצין שיצא זה עתה לאור

297. כך פירש רש"י. אולם התוס' מפרשים שקופץ ומדלג בחוזק, וכמו שהביא הערוך ממדרש פרשת 'בהעלותך את הנרות', שנאמר שם "וכיון שהוא יוצא ורואה את הנר מיד הוא מתחיל שמח ועומד ומקרטע" היינו מדלג. וכן על הכתוב [איוב מא] "לפניו תדוץ דאבה", מתרגמים: קדמיה מקרטע.

298. כך מפרש רש"י. ובספר שחיטת חולין הביא להקשות, מאי טעמא דבית הלל שמצריכים שימותו הדגים לגמרי כדי לקבל טומאה? במה שונה הדבר מהלכות שבת, שאופן זה, שהבאת בעל חי למצב של 'יבש כסלע' נחשב כנטילת נשמה, וחייבים על כך?

ובמשנה אחרונה [עוקצין ג ח] כתב לבאר, שכל עוד לא מת הבעל חי לגמרי, אינו מקבל טומאה משום שאין דרך בני אדם לאכול דג שיש בו עוד מקצת חיים, משום "בל תשקצו". וכן ישנו אף צער בעלי חיים בדבר זה.

299. כך מבואר בפירוש רש"י. ועיין ב'בעל

ספק זה **תיבעי**, יש להסתפק בו **למאן דאמר** "טרפה חיה", כי רק בהמה הוא שאפשר לומר בה שאף על פי שנעשתה טרפה יכולה היא להמשיך ולחיות, כיון **דנפישא חיותה**, חייה מרובין, ויכולה לעמוד עוד זמן רב עד שנקב הטריפות ישפיע ויפסיק את חייה, ולכן נאמר בבהמה שטרפה חיה.

אבל דגים, דלא נפישא חיותיהו, ומיד כאשר נוצרה בהם הטריפה הם ימותו, לא אומרים בהם ש"טריפה חיה", ולכן הם מקבלים טומאה משעה שנוצרה בהם הטריפות.

בעי רב חסדא: לדעת רבי עקיבא, הסבור שמשעה שהולך הדג למות, הריהו מקבל טומאה.⁽³⁰⁰⁾ האם כאשר נולדו **בדגים סימני טרפה**, כגון שניקבו מעיהן, או שאירע בהם אחד משאר י"ח טריפות⁽³⁰¹⁾ ובודאי ימותו,⁽³⁰²⁾ **מזהו? האם מקבלים טומאה משעה שנעשו טריפה?**

ספק זה, **תיבעי**, יש להסתפק בו, **למאן דאמר "טרפה חיה"**, שאין הכרח שטרפה תמות, וכן **תיבעי** ספק זה אף **למאן דאמר "טרפה אינה חיה"**, אלא ודאי מתה משנעשית טרפה.

ומבארת הגמרא את הספק:

המאור' איך שפירש זאת.

טומאה.

ויתכן ליישב דעת הרמב"ם, שסובר הרמב"ם ש"מקרטע" היינו כפירוש התוספות. שהג עדיין בשיא כוחו, וקופץ ומקרטע בתוך המצודה בעודו במים. וודאי שמצב זה קל יותר מאשר דגים שנולדה בהם טרפה המביאה לידי מיתה. [אמנם ברמב"ם שם כתוב: או אינם מקבלים טומאה עד שידמו כאבן ולא יתנדנדו. וצ"ע אם כוונתו ל'מקרטע' וכפי פירוש רש"י].

301. על פי פירוש רבינו גרשום.

302. בדברי הרמב"ם מבואר שלא די בכך שנולדה בהם טרפה גרידא, אלא צריך שתהיה הטרפה ניכרת במצבם. ממה שכתב הרמב"ם [טומאת אוכלין ב'ו]: נולד בהם טרפה ונטמאו כשהם מתנדנדים, הרי יש בדבר ספק וכו'. ומשמע שצריך שיהיו הדגים מתנדנדים ונוטים למות, ורק באופן זה חלה עליהם טומאת אוכלים היות וכבר נחשבים כמתים. אך סתם ניצודים, לא.

300. כך מפרש רש"י, ששאלה זו נשאלה דוקא לרבי עקיבא. אולם הרמב"ם [טומאת אוכלין ב'ו] כתב: ודגים, מאימתי מקבלים טומאה — משימותו. נולד בהם טרפה וכו' הרי יש בדבר ספק. ומשמע, שלדעתו הספק הוא אף לדעת בית הלל הסוברים שאין טומאה חלה עליהם אלא משימותו.

והקשה על כך המנחת חינוך [מצוה ק"ס] היאך יתכן שבדג מקרטע לדעת בית הלל אין טומאה, ואילו בטרפות שמצב הדג שפיר יותר ממקרטע, ישנו ספק?

ומיישב התורת חיים, ששונה טריפות בכך שהם חסרון בעצם גופו של הדג. ודומה הדבר לבהמה המפרכסת [שנשחטה בסימניה ונוטה למות] שמודים בה בית הלל שמקבלת טומאה כיון שסוף סוף נעשית בה השחיטה, ונחשב כבר גופה כמת וכן הוא בדג שנטרף. ואילו דג המקרטע, אין בו חסרון בגופו עצמו. אלא שמצבו הכללי נוטה למיתה. אך כיון שאין החסרון בעצמותו, אינו חשוב כמת ואינו מקבל

כחלב בהמה, והאוכלו חייב כרת.

ורבי שמעון בן לקיש אמר: חלבו של הנפל, הריהו כחלב חיה, המותר באכילה, לפי שאין בנפל איסור חלב של בהמה, אלא יש בו רק איסור נבילה.

ומבאר הגמרא את שיטותיהם:

רבי יוחנן אמר, חלבו כחלב בהמה, כי לדעתו, אורא, עצם צאתו ולידתו לאויר העולם [שהרי הוא "נפל" מן הרחם] גרים, הוא הגורם לו שייחשב כבהמה לכל דיניו. (305) וכיון שנוולד כבהמה, דין חלבו הוא כדין חלב בהמה, האסור באכילה. (306)

ואילו רבי שמעון בן לקיש אמר, חלבו כחלב חיה, כי לדעתו, חדשים גרמי. דהיינו, כדי להחשב בהמה לכל דיני בהמה, צריך שיהיו בו שני דברים:

א. שישלמו מנין חדשיו, ויצא מכלל נפל,

או דילמא, אפילו למאן דאמר טרפה אינה חיה, יש להסתפק ספק זה, כי הני מילי בהמה, דיש במינה שחיטה, לכן יש בה דין טריפות הפוסלות בשחיטה, ומשום כך אנו אומרים בה "טריפה אינה חיה", שהיות והיא אינה ראויה לשחיטה, היא חשובה כמתה. (303)

אבל הגים, דאין במינן שחיטה, לא! שהרי הדגים נאכלים ללא שחיטה, ולפיכך אין להיותם טרפה כל משמעות לגבי היתר אכילתם, כי הם אינם נחשבים כ"מתים" על ידי כך, ולכן הם אינם מקבלים טומאה משום טריפותם. (304)

ומסקינן: תיקו!

ועתה מביאה הגמרא מחלוקת בדין חלב של נפל בהמה, האם חל עליו איסור חלב.

בהמה שהטילה הפילה נפל.

רבי יוחנן אמר: חלבו של הנפל הריהו

303. על פי פירוש רבינו גרשום.

304. הקשה הקובץ ענינים: הרי מכל מקום, כיון שטרפה הם, ואין חיותם מרובה כבהמה, מדוע אין הדג מקבל טומאה, והרי משעה שאין יכולים לחיות, לדעת רבי עקיבא מקבלים טומאה. ומשמע שאין תלוי כלל בשייכותם לענין השחיטה, ומדוע אם נטרפו וקרובים למיתה אינם מקבלים טומאה?

וביאר, אף למאן דאמר טרפה אינה חיה, היינו שאינה חיה י"ב חודש. אבל שיעור מועט, יכולה לחיות. ודברי רבי עקיבא שכל שאינו יכול לחיות מקבל טומאה, היינו דוקא שעומד למות מיד. ובענין זה נחשב כמת. אולם כל שיש שהות עד מיתתו, אינו מקבל טומאה.

305. אם נשחטה הבהמה או נתנבלה או נטרפה, אין הולד נותר בשחיטת האם. וכתב המנחת חינוך [מצוה קמ"ז] שמכל מקום, אינו חייב או על אכילת החלב של הולד שנמצא במעי אמו אפילו ללישנא זו של רבי יוחנן, הסובר שעל חלב של נפל חייבים. כי החיוב הוא רק כאשר היתה יציאה של הנפל לאויר העולם על ידי לידה. אבל כאשר נמצא העובר לאחר שחיטה בתוך מעי אמו, הרי הוא לא יצא לאויר העולם באופן של לידה, כי אין "לידה" אחר מיתת האם, ולכן אין כאן לא חדשים ולא אויר לידה, ובודאי אין בו איסור אכילת חלב.

306. אף שלעיל [עד א] אמר רבי יהודה שחלבו

ב. שיצא לאויר העולם.

ונפל זה, אף שיצא לאויר, מכל מקום עדיין לא השלים חדשיו ולא נחשב כ"בהמה" לכל דיניו. (307)

איכא דאמרי, אופן אחר במחלוקת רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש:

כל היכא דלא כלו לו חדשיו, לדעת כולם, לא כלום הוא, ומותר חלבו באכילה.

כי פליגי, היכא דהושיט ידו למעי בהמה, ותלש מתוכה חלב של עובר בן ט' חי, ואכל.

רבי יוחנן אמר: חלבו של עובר זה הוא כחלב בהמה, כי חדשים גרמי. חדשי העיבור שהתמלאו, הם הגורמים להחשיבו כבהמה. (308)

רבי שמעון בן לקיש אמר: חלבו של עובר

זה הוא כחלב חיה, לפי שלדעתו שני גורמים מחשיבים אותו כבהמה, **חדשים ואוירא**, שני אלו הם גרמי לו להחשב לבהמה. וכל עוד אין בהוויתו את שני הגורמים הללו, אין החלב נחשב כחלב בהמה. ואולם, אם שחט את אמו של עובר זה, לדעת רבי יהודה מותר החלב מדין "כל בבהמה תאכלו".

איתיביה הקשה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש ממה ששנינו בתורת כהנים: נאמר לגבי הקרבת קרבן שלמים [ויקרא ג ג] "והקריב מזבח השלמים אשה לה", את החלב המכסה את הקרב, ואת כל החלב אשר על הקרב".

וממעטים מהפסוק זה, שיש להקריב רק את החלב המכסה את הקרב, ולא את חלב השליל שבמעי בהמת השלמים.

יכול נמעט מפסוק זה אזהרה ועונש על אכילת חלב של עובר, אולם עדיין מוטל

שם "הושיט ידו למעי בהמה ותלש חלב מבן ט' חי שכתוכה, חייבים עליו משום חלב". ומבואר שהחיוב הוא דוקא על חלב של חי. אולם על של מת, אין חיוב. ובשחיטת חולין מבאר טעם דברי שולחן ערוך על פי המגיד משנה [מאכלות אסורות ז ג] שאין מנין חודשים בלא שהעובר חי. ורק לחי מונים ט' חודשים ומחשיבין אותו כבהמה מכח מנין זה. מה שאין במת, אין למנין חודשיו כל משמעות.

ולענין איסור אכילת גיד, מבואר בתוס' לקמן [פט ב ד"ה בולדות], שאין צורך במנין חודשים כדי לאסור. לפי שרק לגבי איסור חלב נאמר "כל חלב שור וכשב". אולם לאיסור גיד, אין צורך בכך.

308. ואילו דברי רבי יהודה לעיל עד ב שחלבו

מותר, מדובר שם שלא יצא הנפל לאויר העולם ואינו נחשב כבהמה שנולדה.

307. בפשטות, המחלוקת בגמרא היא כאשר תלש חלבו של בן ט' חי. ויש לדון, האם אף בחלב בן ט' מת, סובר רבי יוחנן שאסור. שהרי לכאורה אין חילוק בין בן ט' חי או מת. לפי שבכל ענין חל עליו שם בהמה. וכן מדויקים מלשון הרמב"ם [מאכלות אסורות ז ד] "הושיט ידו למעי בהמה וחתך מחלב העובר שכלו לו חדשיו והוציאו הרי זה חייב עליו". הרמב"ם לא מזכיר כלל שמדובר בבן ט' חי. ומשמע שבין חי ובין מת, חלבו אסור. [וראה אמרי משה סימן ד' אות כ"ב]

אולם בלשון השולחן ערוך יו"ד ס"ד ג' משמע שחלוק דינו של המת מן החי. לפי שכתב

חיוב על המקריב להקריב חלב זה עם חלב הקרבן?

תלמוד לומר לגבי קרבן אשם, "חלב ושתי הכליות", שקרבים על גבי המזבח.

ותיבות אלו מיותרות הן, שהרי אפשר ללמוד זאת בקל וחומר משלמים, שקריבים בהם החלב והכליות. כי מה שלמים, שלא בכל מינם [לא בכל מיני השלמים] מקטירים האליה [שהרי שלמים באים אף מבקר ומעזים שאין בהם אליה, בכל זאת מקטירים מהם חלב ושתי כליות. אשם, שבכל המינים הבאים ממנו מקטירין בו האליה [שהרי אינו בא אלא מכבשים], קל וחומר שיש להקטיר בו חלב ושתי כליות!

ואם כן, למה נאמר באשם "חלב ושתי כליות"? לומר לך: **מה חלב ושתי כליות האמורות בקרבן אשם, מוציאין את הקטרתן מכלל שליל**, שאין החלב והכליות של העובר שבהן קריבין [שהרי אין אשם בא מן הנקבות, ולכן לא יתכן עובר בקרבן אשם], אף כל הקרבנות הבאים מן הנקבות, **מוצא מכלל הקטרה, חלב השליל שבהם.**

ואחר ששינונו ברייתא זו שבתורת כהנים,

מקשה רבי יוחנן על שיטת רבי שמעון בן לקיש:

בשלמא לדידי, לדעתי שאני סבור שחלב בן ט' במעי אמו חייבים עליו כרת, לפי שתורת בהמה עליו, וחלבו אסור כחלב בהמה, היינו דאיצטריך, משום כך צריך קרא למעוטי, למעטו מן ההקטרה, ולחדש שאין מקטירין את חלבו אפילו שחלב בהמה גמור הוא.

אלא לדידך, לדעתך רבי שמעון בן לקיש, שאתה סבור שחלב עובר בן ט' שעדיין לא יצא ממעי אמו, אין מתחייבים עליו, לפי שלדעתך צריך שימלאו לעובר ט' חודשים, ואף שיצא לאויר העולם, ולולא כן אין הוא נקרא בהמה ואין מתחייבים על חלבו כחלב בהמה, אמאי איצטריך מדוע צריכים אנו למקראות אלו כדי להשמיע שאין מקטירין את חלב העובר, הרי לדעתך כיון שאין הוא בכלל חלב בהמה, ודאי שאין מקטירין אותו?

אמר ליה רבי שמעון בן לקיש: אכן, טעמא דידי, טעם דברי שחלב העובר אינו בכלל חלב בהמה, נמי, אף הוא מהבא. מן הלימוד שבמקראות הללו, המורה על כך שחלב העובר אינו נחשב חלב בהמה. ואכן

אסור. ועל כרחך שההיתר הוא משום "כל בבהמה" דהיינו, שכל הנמצא בבהמה, אף חלב העובר — מותר.

אמנם בקובץ ענינים ביאר, שהתוספות לקמן כתבו שאיסור חלב חל על הבהמה רק עם הלידה. ואילו במעי האם, אין איסור חלב כלל. ומבואר ששחיטת האם שבה יוצא העובר שלא כדרך לידה, מועילה שלא יחול איסור חלב אף לאחר שיצא לאויר העולם.

של עובר בן תשעה חודשים חי מותר, נאמרו רק בעובר שנשחטה אמו. ששחיטתה מתירה את העובר וחלבו. ואילו כאן מדובר בנפל שהטילה הבהמה בלא שחיטה, ואין לחלבו היתר.

מדברי התוספות הללו יש להוכיח שגדר ההיתר של בן פקועה הוא משום "כל בבהמה" ולא מחמת שנידון ה'בן פקועה' כשחוט. שאם היה נותר מחמת ששחוט הוא, איך יהא החלב מותר? והרי לא גרע מכל בהמה שחוטתה שחלבה

זהו המקור לדברי.

ואיכא דאמרי, יש הגורסים להיפך, שרבי שמעון בן לקיש מקשה על רבי יוחנן כך:

איתביה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן: הרי שנינו בתורת כהנים [את הברייתא שהובאה לעיל, והוכחת רבי שמעון בן לקיש היא מהמשך לדברי התורת כהנים שהובאו לעיל]: **מה חלב ושתי כליות האמורות בהקטרה בקרבן אשם, מוצא מכלל ההקטרה החלב והכליות של שליל עובר, אף בכל הקטרת חלב וכליות של קרבנות, מוצא מכלל ההקטרה, חלב וכליות של שליל.**

ומעתה מקשה רבי שמעון בן לקיש: **בשלמא לדידי**, לדעתי שאין חלב העובר הנמצא במעי אמו נחשב חלב בהמה, **משום הכי מיעטיה רחמנא**. משום כך ממעטת התורה את הקטרתן מכלל הקטרת חלב הקרבנות.

אלא לדידך, לדעתך רבי יוחנן, שחלב העובר שמלאו לו תשעה חודשים חלב בהמה הוא, **ליקרבו? יקריבנו**, שהרי אינו שונה משאר חלב בהמה? (309)

אמר ליה: מידי דהוה אמחוסר זמן.

דהיינו, כמו ולד שנולד ויצא לאויר העולם, על אף שודאי בהמה גמורה הוא, מכל מקום, פסלה אותו התורה להקרבה כל שבעה ימים הראשונים, והוא נקרא "מחוסר זמן", שחסר לו הזמן של שבוע ימים כדי שיהיה ראוי להקרבה, כי רק לאחר שיהיה בן שמונה ימים הוא יהיה ראוי להקרבה.

ואם כן, עובר שלא נולד, הרי לכל הפחות יהיה דינו כדינו של ולד שכן נולד אלא שעוד לא השלים זמנו לז' ימים, שהוא אינו ראוי להקטרה. (310)

אמר רבי אמי: השוחט את הטרפה, ומצא בה עובר בן ט' חי, דינו כך:

ספק זה. שהרי מפורש כאן ברש"י שכלו חודשיו, ואף על פי כן הריהו מחוסר זמן להקרבה. אך המנחת חינוך רצ"ג אות ט' דחה ראיה זו, לפי שלדעתו פשט דברי הגמרא כאן כך הוא: מקשה ריש לקיש לרבי יוחנן: כיון שלדעתך בהמה מעליא הוא, מדוע ממעטת אותו התורה? — אלא ודאי, כיון שצריכה התורה למעטו, על כרחך שכחלב חיה בעלמא הוא, ומותר?!

ועל זה מתרץ רבי יוחנן, שעל אף שחלבו כחלב בהמה, מכל מקום, כיון שמצינו במקום אחר שהתורה מיעטה מחוסר זמן מהקרבה, אף שיצא לאויר העולם ובהמה גמורה הוא, שמכל מקום, גזירת הכתוב היא שפסול להקרבה, כך הוא גם הדין כאן, על אף שחלבו של העובר הוא כחלב בהמה, ועל אף שפסול מחוסר זמן

309. בעיקר הסוגיא כאן מבואר, שהעובר נחשב כקרבן אחד יחד עם אמו. וכן מבואר בתמורה יא. ובענין זה ראה חידושי מרן הרי"ז הלוי תמורה עמ' נ"ח, ובחזון איש תמורה סימן ל"ג.

310. ביאור דברי הגמרא הוא לפי הסברו של שער המלך.

כי המשנה למלך [איטורי מזבח ג ח] הסתפק בדין מחוסר זמן האמור כאן, האם הוא אף כאשר כלו לו חודשיו ומוחזק שאינו נפל, ועל כל פנים פסלתו התורה. או שמא רק כאשר ישנו ספק אם כלו חודשיו יש להמתין שמונה ימים כדי להוציאו מחזקת נפל, אך אם ודאי כלו חודשיו, אין בו כל חסרון של מחוסר זמן. והשער המלך [שם] נקט שמכאן יש לפשוט

הוא כחלק ממנה, ואין לו היתר אכילה על ידי שחיטה. ואף אין לו שחיטה לעצמו, כיון שבן פקועה הוא, וסימניו נידונים כשחוטים, ולא מועילה בהם שחיטה.⁽³¹¹⁾

רבא אמר, לדברי המתיר בן ט' חי של בהמה כשרה, סובר כי נמי, אף כאן בטרפה מותר העובר בן הט' כי "ארבעה סימנין" אכשר ביה רחמנא [הכשירה בו התורה].

כלומר, דין זה שעובר נותר אגב שחיטת אמו, אינו בא למנוע אפשרות של שחיטת עצמו באם צריך הוא לכך. אלא רק התירה

לדברי רבי מאיר, האוסר בן פקועה [בן תשעה חודשים] של בהמה כשרה, שהוא סובר שאין לו היתר אלא רק בשחיטת עצמו, לפי שאין הוא נחשב כבר כחלק מאמו, הרי כאשר עובר זה נמצא במעיה של הטריפה, מתיר העובר את עצמו בשחיטת עצמו. ואין דנים אותו כחלק מאמו הטריפה.

אך לדברי רבי יהודה, המתיר עובר בן ט' על ידי שחיטת אמו, אוסר עובר בן ט' של הטריפה. היות והיתרו של בן פקועה הנמצא במעי בהמה כשרה הוא מחמת שנחשב כחלק מגופה. ולכן, כאשר אמו טרפה, נחשב

נבילה, וכל האיסור של האם הוא מצד איסור טריפה, ואילו העובר עצמו אינה טרפה, ואם כן מהו איסורו, ומדוע הוא לא נותר באכילה מחמת שחיטת אמו? והאמרי משה סימן ד' הוסיף בשאלה זו: וכי אם היתה האם אסורה באכילה מחמת דין אחר, כגון שהיתה בגדר 'שור הנסקל' וכדומה, האם גם כן היה העובר אסור?

בחידושי מרן הרי"ז הלוי, במכתב בסוף הספר [עמוד פ', אל הגר"י אברמסקי] ביאר על פי יסוד הגר"ח, שאיסור טרפה משמעתו היא, שאין היתר וחלות שחיטה בבהמת טרפה. וכיון שכל היתרו של בן פקועה הוא מחמת שחיטת אמו, הרי כשאמו טריפה, ושחיטתה אינה נחשבת לשחיטה, אף לעובר לא מועילה השחיטה.

ומבואר בגמרא, שלא זו בלבד שאינו נותר על ידי שחיטת אמו, אלא שלדברי המתיר – אוסר! דהיינו, היות ועובר זה הוא חלק מאמו הטרפה, לכן הוא אסור באכילה. אך עדיין יש לדון, איזה איסור חל עליו מחמת היותו עובר של אמו.

ונמצאו בדברי רבותינו האחרונים שלשה דרכים בגדר איסורו:

א. רעק"א [בחידושו על השו"ע יו"ד סוף

לא יתכן כאן, שהרי שלמו חודשיו, מכל מקום, ממעטת אותו התורה בגזירת הכתוב מ"חלב ושתי כליות" דאשם.

והביא המנחת חינוך בענין זה את דברי התוספות במסכת תמורה, שבעובר שעדיין לא יצא כלל לאויר העולם כבן פקועה, לא יתכן כלל החסרון של מחוסר זמן, ולא זו סיבת הפסול כאן. ומחוסר זמן המוזכר כאן הוא רק מעין "מושג מושאל" בענין זה, לומר, כשם שעובר אשר שלמו חודשיו פסול מגזירת הכתוב, כך חלב בן תשעה גם הוא פסול להקרבה. ואין להוכיח מכאן ולפשוט סברת המשנה למלך.

ונמצא, שפשט דברי הגמרא כאן שנוי בשיטות האחרונים הללו. לדעת השער המלך, 'מחוסר זמן' המוזכר כאן הוא סיבת פסול החלב, ואילו לפי המבואר במנחת חינוך, אין זו סיבת הפסול בעצמה, אלא גזירת הכתוב היא שהחלב של עובר פסול להקרבה.

311. מבואר, שעובר הנמצא בטריפה אינו נותר באכילה בשחיטת אמו. ויש לדון מדוע נאסר העובר באכילה כאשר האם טרפה, והרי שחיטת אמו מועילה לאם עצמה להתירה שלא תהיה

באכילה, לפי שבשחיטת אמו הוא אינו נותר, כאמור.

אך אילו היה לו היתר מחמת שחיטתה, לפי שנחשב כאחד מאבריה, כאן הוא היה נאסר, לפי שאמו טרפה היא.

ב. וכן חייב הוא במתן זרוע והלחיים והקבה לכהן. שהיות והוא נשחט בעצמו, הרי הוא בכלל מה שנאמר [דברים יח ג] "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם, מאת זובחי הזבח, אם שור אם שיה. ונתן לכהן הזרוע הלחיים והקבה". ואף השוחט בן פקועה כזה, נתן לכהן את הזרוע הלחיים והקיבה. (314)

אותו התורה אגב שחיטת אמו. אך כאשר שחיטת אמו אינה מסייעת להיתר אכילתו מחמת שהיא טרפה, אפשר לשחטו בפני עצמו. משום שארבע סימני שחיטה יש בו כאמור. ב' סימנים [שהם או קנה וושט] של אמו שיכול להיות נותר בשחיטתה, וכן ב' סימני עצמו. שאף בשחיטתם נותר כאשר אין לו היתר בסימני אמו. (312) וכאן, בבן פקועה של הטריפה, כיון שאין שחיטת אמו מתירתו, שוחטים אותו בסימניו שלו. (313)

אמר רב חסדא: השוחט את הטרפה ומצא בה בן ט' חי —

עה-ב א. טעון העובר שחיטה כדי להתירו

דאמר לדברי המתיר אסור — לא קיימא לן כוותיה. ולא חיישינן לזה כלל. רשב"א.

313. התוספות [בבא קמא מז ב] העירו שהרי קיימא לן שעובר ירך אמו. ואם כן, אף כאן יש לו לאסור משום אמו. וביאר, שלענין טרפה אינו כן. שמאחר ויש לעובר זה חיות בפני עצמו, אין לומר שנטרף אגב אמו. שהרי סוף סוף חי הוא.

314. הפרי חדש [ס"א ס"ק י"א] כתב שמכאן למידים שבאופן שניתר העובר בשחיטת אמו, פטור מן המתנות.

וכן מבואר בתוספתא כאן [הלכה ל']: השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט' חי פטור מן המתנות. שנא "מאת זובחי הזבח". את שטעון שחיטה חייב במתנות, ואת שאינו טעון שחיטה — פטור מן המתנות.

ואילו במאירי כאן כתב: שחט את הבהמה ויצא ממנה בן ט' חי, אף על פי שאינו טעון שחיטה מן הדין, חייב הוא במתנות. וצ"ע מדברי התוספתא, דמשמע שהא תליא.

במגיד משנה [מאכלות אסורות ז ג] כתב, כי

סימן י"ג] נקט, שאיסורו הוא משום טרפה, כדין אמו. [ולדברי רבא שד' סימנין הכשירה בו אמו ומשום כך יש בו שחיטה, הרי על ידי השחיטה הוא מופרש ומובדל מן האם, וקם הוא בדינו, שאינו טרפה].

ב. החזון איש [יו"ד סימן י"ג ס"ק ג'] מבאר, שאיסורו הוא משום "אבר מן החי", כיון שאמו נחשבת כאינה שחוטה.

ג. האמרי משה סימן ד' והקהילות יעקב [בבא קמא סימן ל"ד] ביארו, שהאיסור הוא משום 'אינו זבוח'. דהיינו, שכל בהמה שלא נשחטה, אסורה באכילה מחמת שלא התקיימה בה מצות שחיטה [גם אם היא אינה טרפה], וכיון ששחיטת האם הטריפה אינה נחשבת לשחיטה, הרי היא אסורה גם מצד שהיא "אינה זבוחה", והאיסור הזה יש אף בבנה, הבן פקועה. כי עד כמה שאיסור זה קיים באם, אף בעובר ישנו איסור זה [סיכום שיטות אלו הובא בספר שחיטת חולין].

312. וכך הלכה, דהא רב חסדא ורבא ורבי אסי ורבי יוחנן כולהו הכי סבירא להו. ורבי אמי